

Nonyana ya pale e tsotehang

Pale ka Kerry Saadien-Raad
Ditshwantsho ka Natalie le Tamsin Hinrichsen
E fetoletswe ke Hilda Mohale

Mehleng ya kgale, ho kile ha eba le sebopuwa se makatsang. Se ne se bitswa nonyanya ya pale e tsotehang.

Nonyana ya pale e ne e le ntle ebile e le bohlale. E ne e le telele, e le matla mme masiba a yona a benya a phatsima ka mebala e metle. E ne e le yona e tsehang ho pheta dipale ha monate naheng eo. Batho ba ne ba etla ho tswa hole le haufi ho tla e mamela ha e pheta dipale le ho shebella ka ho tsota ha masiba a yona a phatsima kganyeng ya letsatsi.

“Nonyana ya pale! Nonyana ya pale! Re phetele pale,” batho ba ne ba hoeletsa jwalo.

Ha nonyana ya pale e ba utlwa e ne e ema ka pela bona e re, “Shhh. Tholang. Atamelang. Kgutsang mme le tla utlwa.”

Batho ba ne ba bokana hohle moo nonyana ya pale e tsotehang e neng e ya teng. Mantswe a yona a ne a tlatsa dikelello tsa bona mmoho ka ditshwantsho tsa dibaka tse hole kwana. Nonyana ya pale e ne e ba phetela ka ditshibollo. E ne e ba bolella ka dintho tseo ba esokang ba di bona. Dipale tsa yona di ne di kgona ho thabisa le dipelo tse hlonameng ho feta.

Nonyana ya pale e tsotehang e ne e memelwa meketeng e mengata. Batho ba ne ba e emela ka mamello hore e fihle. Ha ba se ba lokile ba ne ba hoeletsa, “Nonyana ya pale! Nonyana ya pale! Re phetele pale.”

Mme e ne e re, “Shhh. Tholang. Atamelang. Kgutsang mme le tla utlwa.”

Karete ya
12 ya pale
SESOTHO

Etsa hore dipale di be bohlokwa sekolong sa heno

Ha a ne a sa le motjha, nonyana ya pale o ne a pheta dipale tse makatsang ruri! Batho ba ne ba ka dula matsatsi le masiu a mangata ba mo mametse. Empa ha nako e ntse e tsamaya nonyana ya pale e tsotelang ya qala ho tsofala le ho fokola, leha lentswe la hae le ne le ntse le le matla.

Jwale, yare ha batho ba mo hoeletsa, “Nonyana ya pale! Nonyana ya pale!, Re phetele pale,” o ne a etla ho bona butle.

Mme o ne a ntse a re,

“Shhh. Tholang.

Atamelang. Kgutsang mme le tla utlwa.”

Ha nako e ntse e tsamaya, batho ba elellwa hore ho benya ha masiba a hae ho ntse ho fifala. Mahlo a hae a phatsimang a ne a se a eba lerotho. Ba bang ba ne ba bile ba seba ba re mohlomong o a kula.

Ka tsatsi le leng batho ba bokana mmoho ka tlasa sefate. Ba hoeletsa, “Nonyana ya pale! Nonyana ya pale! Re phetele pale,” empa nonyana ya se ke ya hlahella.

Ba hoeletsa hape, “Nonyana ya pale! Nonyana ya pale! Re phetele pale,” empa nonyana ya se ke ya hlahella. Bana ba ne ba kgathatsehile. Batho ba baholo ba ne ba tshohile.

“Ho etsahetse eng ka yena? Na re sa tla hlola re mo utlwa a bua hape?” ba botsana.

Ba sheba hodimo ba emetse hore a tle. Empa a se ke a tla.

Nonyana ya pale e tsotelang ya utlwa dillo tsa batho, mme a tseba hore ba kgathatsehile, empa e ne e le nako ya hore a orohe.

Butle, butle, a leba maralleng ho fihlela a emisa ka pela lehaha. E ne e le sebaka se tsejwang ke yena a le mong. Yaba nonyana ya pale e tsotelang o kenella harehare ka hara lehaha la sephiri. Moo ke moo nonyana ya pale a ileng a pheta dipale tsa hae ka lentswe le tlase. Ka matsatsi le masiu a mangata lentswe la hae le ne le tswa ka bonolo. Medumo ya dipale tsa hae e ne e otlala mabota mme e tllala lehaha le lefifi. Pale ka nngwe e ne e dula medumong e tswang maboteng, ho se na le e le nngwe e lahlehang. Ha a qetile, a kenella harehare ka lehaheng mme a se ke a hlola a bonwa hape.

Ka tsatsi le leng, nako e telele kamora moo, letsatsing le futhumetseng le tjhabileng, moshanyana e mong ya bitswang Samuele o ne a ntse a bapalla haufi le molatswana. Letsatsi le ne le nyolohela hodimo ha Samuele a ntse a bapala. Motsheare wa mantsiboya a qala ho utlwa motjheso le mokgathala mme yaba o fumana sefate se nang le moriti moo a neng a ka phomola teng. Samuele a kgaleha mme a robala nako e telele. E ne e se e le ka shwalane ha a tsoha. Ho ne ho le lefifi hohle.

Samuele o ne a tshohile hobane o ne a tseba hore o tla ba tsietsing ha a fihla hae. “Ke lokela ho potlakela hae,” a nahana jwalo, mme a matha ka hara bosiu.

Kamora nako e seng kae Samuele a elellwa hore o lahlele ka hara dithaba. O ne a tsamaile a tsamaya ka kganya ya kgwedi, empa a bonahala a sa atamele lapeng. O ne a lapile, a nyorilwe mme a qala ho nahana ka dintho tse ngata tse tshosang ka hara lefifi la bosiu. Samuele a tsamaya butle, maoto a hae a ne a opa mme yaba o qala ho lla.

Yaba, hole mane, hara medumo ya bosiu, Samuele a utlwa medumo e bonolo, e kgothatsang e mmita hore a e latele. A latela medumo eo e kgothatsang. Yona ya mo isa lehaheng la sephiri la nonyana ya pale. Samuele a kena ka hare. Hukung mane ho ne ho ena le metsi a kollang hanyane moo a ileng a nwa ha monate. Samuele o ne a fumane lehaha la lekunutu le tletseng medumo e neng e pheta dipale. Mme jwalo feela ka ha dipale tsa nonyana ya pale di ne di etsa pele, dipale tse medumong eo tsa tlatsa monahano wa Samuele.

Samuele o ne a kgathetse mme mmele wa hae o kgathetse, o le bohloko, empa sebakeng sena se kgethehileng a ikutlwa a phutholohile a kgatholohile. A phomola. Mme yare ha a ntse a phomotse, a mamela. Dipale tsa tlala kelellong ya hae mme a di hopola kaofela.

Ha kganya ya pele ya meso e hlaha, Samuele a nwa metsi a kollang ka hara lehaha mme a tswa ka lehaheng. Mme yaba moya wa nonyana ya pale e tsotelang o mo tataisa ho leba lapeng.

Ho ne ho ena le thabo e kgolo ha Samuele a fihla hae. Batho ba ile ba keteka ha ba utlwa se etsahetseng ho yena.

“Ke letsatsi la thabo ruri! Ke letsatsi la thabo ruri! Nonyana ya rona ya pale e re sietse dimpho tsena. Ke letsatsi la thabo ruri!” ba bina.

Batho ha ba a ka ba hlola ba bua ka nonyana ya pale e tsotelang hape. Ho ena le hoo, ke Samuele ya neng a ba phetela dipale tseo ba neng ba di mamela kgafetsa le kgafetsa.

Dipale tsena di ile tsa ngolwa dibukeng hore bohle ba tsebe ho di bala. Dibuka di ile tsa kopollwa e le hore dipale tseo di tsebe ho abelanwa naheng yohle. Mme jwale dipale tseo di ka balwa le ho mamelwa dibakeng tseo nonyana ya pale e tsotelang e neng e keke ya fihlella ho tsona. Batho ba ne ba thabile hore dipale tsa yona di tla dula di le ho bona ka ho sa feleng.

Kahoo, o mamele ka hloko nakong e tlang ha o utlwa pale. O ka nna wa utlwa modumo o monate wa nonyana ya pale. Na o a o utlwa hona jwale?

Tswela pele o bale! Ebang o ile wa natefelwa ke pale ena, o se ke wa lebala ho etela websaete ya rona (www.nalibali.org) bakeng sa pokello e ntseng e hola ya dipale tsa bana tsa MAHALA.

Eba mahlahlaha ka pale!

Mehopolo e meng ke ena bakeng sa ho sebedisa pale e leqepheng la 1 ho isa ho la 3 mmoho le bana ba tlelaseng ya hao le/kapa ba tlela pong ya hao ya ho bala. Kgetha mehopolo e tshwanelang hantle dilemo le dithahasello tsa bana ba hao.

- ★ Pampiring e kgolohadi, taka setshwantsho sa nonyana ya pale e tsotengang, mme ka hara pudulwana ya puo o ngole, "Shh. Tholang. Atamelang. Kgutsang mme le tla utlwa." Jwaloka tsela ya ho tsebisa pale, bontsha bana setshwantsho sa hao mme o botse, "Na le ka thabela ho mamela pale? Ke mefuta efe ya dipale eo o le e ratang?" Kgothaletsa bana ho pheta ka dipale tseo ba di ratang.
- ★ Botsa bana hore ke mang ya ba ballang kapa ya ba phetelang dipale. Ba botse hore ebe ba ikutlwa jwang ka batho bao ha ba ba balla kapa ba ba phetela dipale.
- ★ Hlahisa hore bana ba sebedise dintho tse resaekelwang (jwaloka mabokoso a khateboto, dikwahelo tsa dibotlolo, dirolo tsa pampiri ya ntlwana le dirolo

tsa toulo ya pampiri) le disebediswa tse ding (tse kang dikgetjhana tsa pampiri tse mebala, dikgetjhana tsa masela, ulu, dikonopo le difaha) ho iketsetsa dinonyana tsa pale tse tsotengang.

- ★ Kgothaletsa bana ho hlahisa diphoofolo tseo ba nahanang hore di ka ba bapheti ba dipale ba tsotengang. Jwale e re ba take phoofolo e phetang pale e mebalabala, e tsotengang mme ba ngole: "_____ ya pale e tsotengang" (ba tlitse mofuta wa phoofolo) ka tlasa setshwantsho sa bona.
- ★ Ha le qetile ho bala pale, botsa bana hore ke mefuta efe ya dintho tseo ba di tshabang lefifing. Mme ebe o ba kopa ho hlahisa seo re ka se etsang ha re ikutlwa re tshohile lefifing. Kgothaletsa bana ho sebetsa ka bobedi ka bobedi bakeng sa ho qapa diraeme kapa dithotokiso tse kgutshwanyane tseo ba ka di etsang ha ba ikutlwa ba tshohile lefifing. Ho etsa mohlala, "Ke bonang? Ke utlwang? Haeba ho se letho, ha ho letho leo ke le tshabang."

Mabapi le porojeke ya Story Powered Schools

Nal'ibali (lentswe la isiXhosa bakeng sa "pale ke ena") ke letsholo la naha la ho-balla-boithabiso bakeng sa ho tsoseletsa bokgoni ba bana ka ho ba balla le ho ba phetela dipale.

Story Powered Schools ke porojeke ya teko e tlisang mokgwatshebetso wa letsholo la Nal'ibali la ho-balla-boithabiso le pakilweng ntshetsopeleng ya tsebo ya ho bala le ho ngola dikolong tse kgethilweng mane Eastern Cape le KwaZulu-Natal. E ananetswe ke Lefapha la Thuto, e entswe hore e kgonahale ke United States Agency for International Development (USAID).

Dikolo tseo e leng karolo ya porojeke ya Story Powered Schools di ikemiseditse ho tsoseletsa bokgoni ba baithuti ba tsona ka ho pheta dipale le ho bala. Di sebedisa matla a dipale ho kgothaletsa baithuti ba tsona hore ba batle ho bala le ho ngola.

